

La France et l'Angleterre en Egypte. – Paris, 1897. 8. **Ajimi Vida**. Les premiers senateurs francais: Consulat et Premier L'Empire, 1804–1814. – Paris, 2000. 9. **Vandal A.** Napoleon et Alexandre 1-er. – Paris, 1891–1893. – Vol. 1–3. 10. **Sammareo A.** Histoire de L'Egypte moderne depuis Mohammed Ali jusqu'au l'occupation britannique (1801–1882). – Caire, 1937. 11. **Fierro A.** Les Francais vus par eux-memes. Le Consulat et L'Empire: Anthologie des memorialistes du Consulat et de L'Empire. – Paris, 1998. 12. **Frewen W.** England and France in the Mediterranean 1660-1830. – L., 1901. 13. **Condamine, Pierre de.** France-Angleterre: Le grand corps a corps maritime. – Paris, 1987. 14. **Россия и Черноморские проливы (XVIII–XX столетия).** – М., 1999. 15. **Driault E.** La politique Orientale de Napoleon. – Paris, 1916. 16. **Kinross J.P.G.B.** The Ottoman centuries. The rise and fall of the Turkish empire. – N.-Y., 1977. 17. **Hoskins H.L.** British Routes to India. – L., 1966. 18. **Anderson M.S.** The Eastern Question 1774–1923. A study in international relations. – L., 1966. 19. **Бурьян М.С.** Египет во внешней и колониальной политике Великобритании. – Луганск, 1994. 20. **Олдридж Дж. Каир.** – М., 1970. 21. **Талейран.** Мемуары. – Екатеринбург, 1997. 22. **Puryear V.J.** France and Levant. From the Bourbon restoration to the peace of Kutiah. – Berkeley, 1941. 23. **Hall J.** England and the Orleans Monarchy. – London, 1912. 24. **Ерофеев Н.А.** Английский колониализм в середине XIX в. – М., 1977. 25. **Farnie D.A.** East and West of Suez. The Suez Canal History, 1854–1956. – Oxford, 1969. 26. **Татищев С.С.** Внешняя политика Николая I. Введение в историю внешних сношений России в эпоху Севастопольской войны. – СПб., 1887. 27 **Муравьев Н.Н.** Русские на Босфоре в 1833 г. – М., 1869.

The article is devoted to the complex research of forming the foreign politics of France with reference to Egypt in 1801–1831 problems/

УДК 94:339.924(4+410),1997“

Л. М. Ямпольська

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ ПІСЛЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 1997 РОКУ: “НОВИЙ ЛЕЙБОРИЗМ” І “ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПИТАННЯ”

Активізація процесів глобалізації та європейської інтеграції потребує вивчення через призму історичної спадщини, економічних і політичних інтересів регіону в цілому і країн-учасниць зокрема. Питання національної безпеки та державного суверенітету в процесах євроінтеграції вимагають нового бачення, що яскраво демонструється на прикладі Сполученого Королівства, досвід якого є вагомим в

академічному, суспільно-політичному та практичному плані, оскільки може бути врахований низкою країн Центральної та Південно-Східної Європи, які вже інкорпоровані до Європейського Союзу або оголосили про свій “європейський вибір” з метою більш ефективної адаптації до умов європейської співпраці, а також визначення пересторог участі в комунітарних програмах ЄС.

Аналізуючи стан наукової розробки теми, слід зазначити, що відносно короткий часовий інтервал, що відділяє нас від досліджуваного періоду, позначився на недостатній кількості монографій і публікацій як зарубіжних, так і сучасних українських і російських британістів, присвячених даній проблематиці.

Загальнотеоретичні праці, що охоплюють вузлові питання розвитку євроінтеграційних процесів у другій половині XX – на початку XXI ст. (постмаастрихтська еволюція ЄС в Економічний та валютний союз, вдосконалення спільної європейської системи безпеки та оборони тощо) створені українськими дослідниками В.В.Копійкою і Т.І.Шинкаренком “Європейський Союз: заснування і етапи становлення” (2001) [1], О.І.Шнирковим, О.В.Кузнецовим “Європейський валютний союз” (2001) [2], І.А.Грицяком “Право та інституції Європейського Союзу” (2004) [3], російським дослідником В.Г.Шемятенковим “Європейська інтеграція” (2003) [4].

Проблеми внутрішньої організації, розподілу влади в структурах ЄС, дискусійні питання спільної діяльності в галузі сільського господарства, законодавства та монетарної політики розкривають у своїх дослідженнях англійські історики Філіп Тоді – “Нарис історії Європейського Союзу” (2001) [5] та Ніколас Мусис – “Усе про спільні політики Європейського Союзу” (2005) [6]. Питанням еволюції системи управління в ЄС присвячена монографія італійського дослідника Сандро Гоці “Урядування в Об’єднаній Європі” (2003) [7]. Недоліком вказаних праць, попри їх фундаментальний характер, залучення широкої документальної бази, є відсутність аналізу ролі і місця національних держав, у тому числі й Сполученого Королівства в європейських інтеграційних процесах.

Серед останніх наукових праць і публікацій з проблеми участі Великої Британії в процесах європейського будівництва, які слугували автору при проведенні даного дослідження, можна виділити наступні. Зміні внутрішньополітичної ситуації у Сполученому Королівстві, що відбулася завдяки приходу до влади лейбористів у 1997 р., явищу “нового лейборизму”, а також зовнішньополітичним тенденціям, що виявилися у більш конструктивному курсі країни стосовно Європейського Союзу та активізації воєнного співробітництва зі США, присвячені дослідження англійських істориків П.Андерсона і Н.Манна “Вперше безпечно: формування нового лейборизму” [8], П.Сейда “Тоні Блер і новий лейборизм” [9], Д.Сопела “Тоні Блер. Модернізатор” [10], праця німецького історика В.Хандла “Блер, Шрьодер і “третій шлях” [11].

Грунтовним аналізом джерел і детальним підбором фактичного матеріалу виділяються праці російського історика С.П.Перегудова “Велика Британія після виборів 1997 р.: звичайна зміна влади чи прорив у ХХІ століття?” [12] і біографія “Тоні Блер” [13], присвячені явищу “нового лейборизму” в європейській історії. Сучасні політичні течії у Сполученому Королівстві (неоконсерватизм і “новий лейборизм”) ґрунтовно проаналізовані російським дослідником О.А.Громико у монографії “Політичний реформізм у Великій Британії (1970-1990-ті рр.)” [14]. Автор дає глибоку характеристику концепції “нових лейбористів”, проводить паралель із політикою німецьких соціал-демократів та іншими європейськими політичними течіями і робить акцент на тому, що концепція “третього шляху” претендує на статус ідеології всіх лівоцентричних сил.

Окремим аспектам трансатлантичної та європейської інтеграції Сполученого Королівства у другій половині 90-х рр. ХХ ст. присвячені праці сучасних українських істориків-британістів Н.Л.Яковенко [15] та С.В.Толстова [16]. Дослідники акцентують на “атлантизмі” британської системи безпеки, котра віддає перевагу НАТО як ключовому інструменту в створенні нової архітектури європейської безпеки. На особливу увагу заслуговує монографія Н.Л.Яковенко “Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство” (2003) [17], яка має характер комплексного дослідження європейської політики Сполученого Королівства у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст.

Крім останньої праці, дані дослідження в цілому стосуються внутрішньополітичних проблем Сполученого Королівства (концепція “третього шляху” Т.Блера), без аналізу їхнього впливу на європейський напрямок зовнішньої політики, або присвячені його окремим аспектам.

Виходячи з цього, завдання даної наукової розвідки полягають у наступному: визначити специфіку “третього шляху” “нових лейбористів”, прослідкувати її вплив на активізацію європейської політики Сполученого Королівства; подати конституційну реформу лейбористів як фактор, який наблизив Велику Британію до країн континентальної Європи, сприяв перетворенню ЄС в “Європу регіонів”; проаналізувати позицію першого уряду Т.Блера стосовно питань економічної та фінансової інтеграції; показати значення Амстердамського договору, підписаного 2 жовтня 1997 р., котрий вніс зміни у консолідовані Маастрихтські домовленості; визначити місце Великої Британії в архітектурі Спільної зовнішньої політики та безпеки (далі СЗПБ), ставлення британських урядових кіл до розширення ЄС на схід і південь.

Новий струмінь у європейський напрямок зовнішньої політики Великої Британії внесли “нові лейбористи” на чолі з Тоні Блером, які після 17-річного перебування в опозиції знову прийшли до влади, скориставшись прорахунками торі. На позачергових виборах у парламент 2 травня 1997 р. лейбористська партія отримала в загальній кількості 13,5

млн. голосів – 43,2% від загальної кількості громадян-виборців. Консерваторам вдалося зібрати лише 9,6 млн. (30,7%), ліберальні демократи отримали 5,2 млн. (16,8%) голосів. Ще більш переконливою виглядала перемога лейбористів після розподілення місць в новому складі палати громад, де вони здобули 418 місць з 659 [18, 61]. Партія отримала повну можливість реалізувати свою європейську програму.

Ключовою формулою, яку використав Т.Блер для визначення нового вектору розвитку лейбористської партії, став “новий лейборизм”, сутність та основні принципи якого викладені в брошурі прем’єр-міністра “Третій шлях: нова політика для нового століття” [19]. “Перший шлях”, за Блером, – заснований на принципах індивідуалізму неолібералізм та його британський варіант – тетчеризм, “другий” – традиційний, орієнтований на одержавлення економіки лейборизм, “третій” – рух до справедливого суспільного устрою, що базується на цінностях комунітаризму. Т.Блер так визначив ідейну позицію “нових лейбористів”: “постмодерністська постнеокласична політика пристосування до постідеологічної ери” [20, 12].

Трансформація соціальних та економічних засад відбувалася на основі ліберальних цінностей (проголошення зразу ж після приходу лейбористів до влади конституційної реформи, реформ у галузях освіти, охорони здоров’я та ін.). Прагматизм концепції “третього шляху” так визначався самим Т.Блером: “Третій шлях – це все те, що працює” [21, 3]. Про основні напрямки економічних реформ, а також про зміну європейського курсу Великої Британії в бік більш активного маємо змогу говорити, аналізуючи промову Т.Блера в січні 1997 р. перед групою впливових банкірів та промисловців: “Я пропоную бізнесу новий курс: ми залишаємо, як є, зміни в промисловості та підприємництві, здійснені протягом 1980-х рр. А після цього ми починаємо реалізовувати завдання на XXI століття: освіта, соціальна сфера, реформи в галузі інфраструктури, провідна роль у Європі” [22, 77].

Важливим елементом євроінтеграційної політики “нових лейбористів” стала відмова від подальшої федералізації ЄС та його інституціоналізації. “У нашому уявленні Європа, – говорилося у передвиборному маніфесті партії 1997 р., – це союз незалежних націй, котрі обрали шлях кооперації для досягнення завдань, які вони не в змозі виконати поодиночки. Ми проти європейської федеративної держави” [23, 12].

До свого передвиборчого маніфесту 1997 р. лейбористи внесли цілісну систему заходів, які отримали назву конституційної реформи: надання автономії Шотландії та Велсу; реформи з автономізації дев’яти англійських регіонів; реформа виборчої системи країни, відмова від її мажоритарного характеру; проведення через парламент Білля про права, що робить прийняті світовою спільнотою правові акти частиною британського законодавства [24, 13–14]. Уряд Блера почав здійснювати рішучі кроки на шляху деволуції – передачі частини повноважень британського парламенту на місцевий рівень – субнаціональним регіонам

Сполученого Королівства. Відразу ж після виборів у Шотландії та Велсі були проведені референдуми, на яких більшість мешканців висловилися на користь автономії. У Шотландії конституційна реформа була схвалена 74% голосів, у Велсі в референдумі взяли участь лише 50% місцевих виборців, тому конституційна реформа набула в цьому регіоні обмеженого характеру.

Метою “автономізації” (регіоналізації) Великої Британії, з точки зору нового уряду, було не послаблення політичної єдності країни, а подальша деволюція і спроба контролювати сепаратистські настрої в окремих регіонах, пов’язані з діяльністю політичного крила ІРА – партії “Шинн Фейн” (“Ми самі”) на чолі з Д.Адамсом, а також Шотландської Національної партії (ШНП), очолюваної О.Селмондом, в основі передвиборних обіцянок якої була повна незалежність Шотландії [25, 79].

Таким чином, конституційна реформа, розпочата лейбористами, стала важливим кроком на шляху зміцнення демократичного правопорядку та підвищення ефективності державного управління. Вона мала дати можливість Великій Британії наблизитися не тільки в економічному, але і в суто політичному плані до країн континентальної Європи. Це мало полегшити її подальшу інтеграцію в межах ЄС. Можливо, провідну роль у цьому зближенні відіграватиме не стільки реформа парламентської системи, скільки поява більш самостійних регіонів, роль яких у Євросоюзі все більше зростає [26, 227].

Зазначимо, що більш енергійна європейська політика лейбористського уряду Т.Блера майже не змінила європейських орієнтирів консервативного уряду Д.Мейджора. Програма нових лейбористів вимагала: прийняття нового законодавства ЄС, яке б передбачало розширення контактів національних парламентів і Європарламенту; створення Європейського страхового фонду фінансової підтримки країн ЄС; збереження за Лондоном права розпоряджатися частиною бюджету ЄС, виділеною для вирішення екстериторіальних проблем Європи, права отримувати щорічні економічні гранти на розвиток автономій Шотландії та Велсу; поглиблення кооперації банківських структур у сфері інвестиційної політики; права самостійно визначати внутрішню фінансову політику країни [27, 24].

Виходячи з того, що неучасть Великої Британії в Економічному і валютному союзі (далі ЕВС) об’єктивно обмежує можливості її заявленого лідерства в Євросоюзі, уряд Т.Блера вирішив форсувати процес фінансової інтеграції, розкривши в “Плані національної перебудови” свої наміри: винести питання про входження країни в єврозону на референдум навесні 2002 року (Блер зробив заяву про те, що в зв’язку з важливістю проблеми остаточне рішення буде прийматися народами Великої Британії в процесі референдуму – Л.Я.), який мав відбутися лише за наявності п’яти економічних показників, сформульованих 27 жовтня 1997 р. міністром фінансів Великої Британії Г.Брауном: 1) попереднього вирівнювання британського і континентального

економічних циклів; 2) здатності європейських ринків долати економічні потрясіння; 3) позитивного впливу валютного союзу на інвестиційну політику в країні; 4) підготовки національного бізнесу до роботи з євро; 5) розробки законодавства для подолання негативних соціальних наслідків участі в монетарному союзі [28, 58]. Тільки після того, як уряд визнає, що економіка країни відповідає вищевказаним параметрам, він прийме політичне рішення про введення євро. Т.Блер, резюмуючи з приводу приєднання Великої Британії до “зони євро”, так визначив офіційну позицію уряду в цьому питанні: “Якщо ідея єдиної валюти виявиться успішною і сприятиме інтересам британської економіки, ми приєднаємося до цього економічного союзу... Для нашої країни перебувати в опозиції до концепції єдиної валюти, витрачаючи час на її критику, було б виявом поганої та незграбної політики” [29, 7].

Така надмірна обережність і виваженість “нових лейбористів” у питанні валютно-фінансової інтеграції, на нашу думку, викликана і тим фактором, що в “Договорі про Європейський Союз” відсутнє положення, яке передбачає право виходу для країни, що приєдналася до “зони євро”. Показовим у цьому плані стало інтерв’ю Європейського комісара з питань Економічного і валютного союзу І.Тібо де Сільгі, опубліковане у газеті “The Time” від 26 квітня 1997 р. “Саме через непередбаченість такого факту, як вихід країни, що стала членом ЕВС, ви повинні бути абсолютно впевненими у правильності свого рішення, коли вступаєте” [30].

Цілком вірогідним видається, на наш погляд, і те, що Т.Блер врахував перестороги М.Тетчер, з якою мав неодноразові зустрічі, з цього питання: “Відмова від фунту на користь євро призведе до істотного обмеження права Великої Британії керувати своїми фінансовими справами... Користі, яка передбачається від приєднання до єдиної європейської валюти, або не існує, або вона є незначною, або може бути отримана іншими засобами” [31, 419]. Тетчер, високо цінуючи політичний прагматизм і лідерські якості наймолодшого в британській історії голови уряду, дозволила собі в мемуарах “Мистецтво управління державою. Стратегії для світу, що змінюється” зробити низку зауважень і вказати на проблеми, котрі постали зразу ж після приходу лейбористів до влади у травні 1997 р. та активізації європейського вектору зовнішньої політики Сполученого Королівства: “Навіть рішучо проєвропейський новий лейбористський уряд Т.Блера зіштовхнувся з тим, що його заклики до європейської “доброї волі” нічого не дають. Від нього, як і раніше, вимагають гармонізації оподаткування... На підході ще проблеми регулювання ринку робочої сили та прикордонного контролю” [32, 411].

Виступаючи проти уніфікації законодавства та права країн-членів Євросоюзу, Тетчер пропонувала уряду Блера вимагати внесення поправки до Закону про Європейські співтовариства, яка б обґрунтовувала примат рішень національних парламентів, у тому числі й британського, над європейськими законами, з чітким визначенням того

факту, що парламенти країн-членів можуть прямими постановами не визнавати законодавство ЄС [33, 504–505].

У межах реалізації передвиборчої програми уряд Т.Блера пішов на підписання разом з іншими європейськими лідерами Амстердамського договору, котрий став своєрідним продовженням Міжурядової конференції 1996–1997 рр. в Турині, доповнивши спектр інтеграційних програм, зафіксованих у Маастрихті. Амстердамський договір був схвалений на засіданні Європейської Ради 16–17 липня 1997 р., підписаний 2 жовтня 1997 р. і набув чинності 1 травня 1999 р.

Амстердамський договір розширив сферу соціальної політики Євросоюзу. Слід зауважити, що в Маастрихтських угодах був відсутній розділ про соціальну політику. Проте невід’ємним елементом її вважалася Угода про соціальну політику, яку підписали 11 з 12 країн-членів ЄС, за винятком Великої Британії [34]. Приєднання Сполученого Королівства до спільної соціальної політики ЄС сприяло введенню в Амстердамський договір окремого розділу “Соціальна політика, професійна підготовка та молодь”, кодифікованого шляхом об’єднання видозміненого тексту Угоди про соціальну політику з відповідними положеннями Маастрихтського договору. Амстердамський договір відкрив шлях до координації національних політик у галузі розробки стратегії зайнятості, зокрема сприяв становленню ринків робочої сили, які швидко реагують на еволюцію економічної кон’юнктури.

Важливим значенням Амстердамського договору був розвиток інституту європейського громадянства шляхом виділення відповідних статей в окрему частину – “Громадянство Союзу” (статті 17–22 частини II консолідованих договорів) [35, 311–312]. Договір уточнив співвідношення між європейським і національним громадянством: ст. 17 фіксує, що громадянство Союзу доповнює, а не замінює національне громадянство [36, 311].

Суттєвими були внесені Амстердамським договором поправки стосовно подальшої інституціоналізації Євросоюзу. Насамперед це стосувалося посилення ролі Європарламенту у формуванні Єврокомісії. Була розширена процедура прийняття спільного рішення при розгляді питань про діяльність Європейського соціального фонду, розвиток транспортної інфраструктури, зайнятість, митне співробітництво. У статті 192 частини V консолідованих договорів “Інститути співтовариства” зафіксовано: “Європейський парламент може більшістю голосів своїх членів вимагати від Комісії передачі йому будь-якої відповідної пропозиції відносно питань, які йому уявляються необхідними... для розробки в якості актів Співтовариства” [37, 314]. Таким чином, були розширені законодавчі повноваження Європарламенту, що суттєво підвищило його політичний статус.

Варто зауважити, що Амстердамський договір розширив сферу прийняття рішень у Раді кваліфікованою більшістю (62 голоси з 87) з питань судочинства, соціальної, митної, науково-дослідної політики ЄС.

Кваліфікована більшість при 15 членах ЄС означала наступний розподіл голосів у Раді: Німеччина, Італія, Франція, Велика Британія – по 10; Іспанія – 8, Бельгія, Греція, Нідерланди, Португалія – по 5; Австрія, Швеція – по 4; Данія, Ірландія, Фінляндія – по 3; Люксембург – 2 голоси [38, 285]. Стаття 40.2 розділу VI “Договору про Європейський Союз, зміненого Амстердамським договором” зазначає: “Якщо будь-хто з членів Європейської Ради зробить заяву про те, що з урахуванням інтересів національної політики він змушений виступити проти рішення, яке приймається кваліфікованою більшістю, то він не бере участі у голосуванні” [39, 302], що підвищило ефективність прийняття рішень. Одноставного голосування вимагали лише питання конституційного характеру: поправки до угод, вступ нових членів, податкова система.

Оцінюючи значення Амстердамського договору 1997 р. у перетворенні Євросоюзу в ЄВС, слід згадати позицію британського прем’єра, процитовану німецьким тижневиком “Ді Цайт”: “Амстердамська заява є в цьому відношенні наріжним каменем. Правда, формально фінансова політика залишається в національній компетенції, але для неї будуть створені такі жорсткі рамки, що про повністю автономну національну фінансову політику не може й бути мови” [40, 17].

Таким чином, зміни, внесені Амстердамським договором у консолідовані Маастрихтські домовленості, сприяли поглибленню інтеграційних процесів у соціальній і політико-правовій сфері, одночасно загостривши протиріччя між європейськими партнерами з питань подальшої інституціоналізації, зовнішньої та оборонної політики ЄС.

Дебати між країнами-членами Євросоюзу з проблеми удосконалення механізму спільної зовнішньої політики при підписанні Амстердамського договору довели, що питання формування оборонної ідентичності залишилося відкритим, оскільки проти інтеграції Західноєвропейського Союзу (далі ЗЄС) в ЄС виступило Сполучене Королівство, підтримане Австрією, Данією та Фінляндією. У сферу спільної політики безпеки та оборони були включені лише завдання з миротворства та гуманітарної допомоги.

Визначаючи зовнішньополітичні пріоритети Сполученого Королівства в кінці 90-х рр. XX ст., слід зауважити, що воно вважало своїм головним завданням активізацію співробітництва між Західною Європою та США у сфері озброєнь, наполягало на проведенні оборонної політики під контролем НАТО. Підтвердженням дотримання Великою Британією вказаної стратегії став той факт, що лейбористський уряд Т.Блера ще у 1997 р. підтримав рішення адміністрації Б.Клінтона про бомбардування Афганістану і Судану, поставивши країни перед ризиком відповідних дій з боку ісламських екстремістів. Влітку 1997 р. Велика Британія виступила за проведення спільної операції Сил по стабілізації в Боснії, а також операції з арешту осіб, звинувачених Міжнародним трибуналом у військових злочинах на терені колишньої Югославії ще до прийняття НАТО відповідного рішення. Велика Британія, єдина в

Європі, підтримала рішення США про застосування силового варіанту по відношенню до Іраку (листопад 1997 р.). Аргументуючи свою позицію, прем'єр-міністр Великої Британії Т.Блер зауважив: "Дипломатія має успіх лише в тому випадку, якщо вона підкріплена загрозою застосування сили" [41, 32].

Будучи активною союзницею США, Велика Британія підтримала нову стратегічну концепцію НАТО, котра обґрунтовувала курс на глобалізацію сфери діяльності блоку, присвоєння йому центральної ролі в урегулюванні конфліктів за межами зони відповідальності альянсу і права на "гуманітарне втручання". На думку Лондона, створення суто європейських оборонних структур було б недоцільним. Більш оптимальним видавалося збереження й зміцнення Західноєвропейського Союзу (далі ЗЄС), який мусив відігравати подвійну роль: з одного боку, бути "європейською опорою" НАТО, а з другого – виконувати завдання оборонного компоненту Євросоюзу. Амстердамський договір визначив місце та функції ЗЄС у системі зовнішньої та оборонної політики ЄС: "Західноєвропейський Союз є невід'ємною частиною розвитку Союзу... ЗЄС допомагає Європейському Союзу у визначенні аспектів зовнішньої політики та спільної безпеки, котрі мають відношення до оборони" (стаття 17) [43, 292].

Проте не слід перебільшувати ролі Євросоюзу у формуванні СЗПБ внаслідок підписання Амстердамського договору, положення якого ще не означають, що держави-члени поступаються своїми повноваженнями Євросоюзові [44, 288]. Крім того, поза договором залишилася така сфера зовнішньої політики, як військове співробітництво. Відносини ЄС, ЗЄС і НАТО залишилися на колишньому рівні. Амстердамський договір продублював положення Маастрихтського про те, що відносини НАТО і ЗЄС будуються на принципі субординації (стаття 17.2) [45, 293].

Таким чином, британський підхід до НАТО в другій половині 90-х рр. XX ст. полягав у визнанні Альянсу як структури колективної оборони його членів; військово-політичного угруповання, покликаного гарантувати політичну стабільність у периферійних регіонах, прилеглих до Північної Атлантики: Карибському басейні, Середземномор'ї, Близькому Сході, Перській затоці, Північній Африці [42, 27–28].

Говорячи про внесок Сполученого Королівства у створення механізму СЗПБ ЄС у другій половині 90-х рр. XX ст., варто пригадати промову Т.Блера в Гідхолі (Лондон) 22 листопада 1999 р., в якій були констатовані положення, з якими його партія прийшла до влади у травні 1997 р. Прем'єр акцентував на провідній ролі НАТО та значенні ідей атлантизму для Європейського континенту: "У галузі оборони та безпеки Велика Британія тривалий час покладалася на НАТО... Сьогодні потрібно сформувати Європейську оборонну політику, аби зміцнити цей трансатлантичний зв'язок, надати європейцям можливість діяти тоді,

коли США... вирішать не втручатися“ [46, 7]. На думку Блера, лише за таких умов вага ЄС у світовій безпеці зростатиме.

Аналізуючи провідні напрямки зовнішньополітичного співробітництва Великої Британії у другій половині 90-х рр. XX ст., слід наголосити, що основні завдання країни відносно Євросоюзу полягали в наступному: урівноважити вплив у ЄС об'єднаної Німеччини; виробити чіткі форми оборонного співробітництва; підтримувати стратегію розширення ЄС на початку третього тисячоліття, забезпечивши сприятливі умови для інкорпорації в нього нових держав. У квітні 1995 р. один із номерів лондонської газети “The Financial Times” [47] наводив орієнтовну таблицю термінів можливого вступу країн Південної і Східної Європи до ЄС до 2010 р.: Болгарія, Кіпр, Чехія, Угорщина, Мальта, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія (повне членство); Естонія, Латвія, Литва, Албанія, Ісландія, Туреччина (асоційоване членство). Велика Британія всіляко підтримувала територіальне розширення ЄС, намагаючись таким чином на деякий час загальмувати поглиблення інтеграційних процесів.

Слід зауважити, що ставлення до політики розширення ЄС на схід і південь було незмінним за часів правління консервативного уряду Д.Мейджора та лейбористського кабінету Т.Блера, які були солідарні в необхідності проведення наступних заходів із боку Великої Британії: на Євросоюз треба створити тиск задля того, щоб він пішов на укладення угод про вільну торгівлю з країнами-кандидатами на вступ до 2010 р.; варто припинити руйнацію аграрного сектору цих країн, штучно занижуючи ціни на їхню сільськогосподарську продукцію та завдаючи збитків фермерам [48, 372].

Аналізуючи концепцію лейбористського уряду Т.Блера після приходу до влади, в умовах зміцнення та поетапної трансформації ЄС в кінці 90-х рр. XX ст., доцільно зробити висновки про те, що Великій Британії значною мірою вдалося подолати симптоми тривалої позиції аутсайдера. Стратегія країни спрямована на формування ключової ролі в світі. З точки зору Т.Блера, “Великій Британії належить стати активною, відкритою, динамічною державою, а, де можливо,— лідером ідей і впливів... Задля цього слід відмовитися від застарілих поглядів, нібито незалежна країна – це та, яка залишається осторонь активних суспільних процесів“ (з промови у Гідхолі в листопаді 1999 р.) [49, 4]. Однак варто звернути увагу й на наступне. Якщо економічним суверенітетом легше поступитися під тиском глобалізації, то значно важче знехтувати суверенітетом політичним, судовим, культурним – тим, що становить національну гордість британців [50, 225] і вимагає випробування часом.

Таким чином, отримані наукові результати з даного дослідження дозволяють зробити відповідні висновки. З приходом “нових лейбористів“ до влади у травні 1997 р. європейський вектор зовнішньої політики Сполученого Королівства змінився в бік більш конструктивного. Лейбористи, які в 1979 р. орієнтували британське

суспільство на вихід з ЄЕС, у 1997 р. побудували свою виборчу політику на активізації інтеграції в Європу і здобули блискучу перемогу. Концепція “третього шляху” “нових лейбористів” полягала у поєднанні кращих економічних здобутків тетчеризму, активної соціальної, регіональної та конструктивної проєвропейської політики. Важливою передумовою активного європейського вектору зовнішньої політики уряду Т.Блера стала конституційна реформа, спрямована на подальшу деволюцію – передачу частини повноважень центральних органів влади субнаціональним регіонам Сполученого Королівства, що стало істотним кроком до створення “Європи регіонів”.

Проте еволюція “європейського питання” не означала корінних змін у зовнішній політиці Британських островів. Провідним залишався напрямок міждержавної співпраці, а не федералізація Європи. Тенденція, на якій наполягала Велика Британія, тяжіла до створення “гнучкої” Європи, яка повинна формуватися навколо “осердя політики” – ЄС – і залишати на розсуд самих держав право бути учасниками тих чи інших напрямків спільної політики. Концепція “Європа за вибором” передбачала можливість “opting out” (англ. “відмова від участі”), побоюючись глобального характеру інтеграції, її кінцевої політичної мети і взаємозалежності політик у різних сферах.

Перебування при владі першого лейбористського уряду Т.Блера відбувалося на тлі гострих дебатів з питання приєднання до Економічного і валютного союзу. Велика Британія залишилася осторонь тих країн, які з 1 січня 1999 р. ввели єдину європейську валюту, трактуючи введення євро не як економічне досягнення, а як суто політичне, з метою поглибити політичну інтеграцію Європи.

Велика Британія зробила акцент на визначенні свого місця в архітектурі європейської безпеки і оборони, оскільки втрата першочерговості “особливих” трансатлантичних зв’язків змусила її шукати своє місце в нових міжнародних відносинах, більше спираючись на європейський центр сили. В цілому не заперечуючи проти розширення ЄС на схід і південь, лейбористи вимагали підведення під нього відповідної законодавчої бази, оскільки механічна інкорпорація призвела б до збільшення бюджетних витрат на вирівнювання національних економік. Тож вищевказані вимоги Великої Британії щодо необхідності трансформації ЄС є пересторогами для участі інших країн у процесах європейської інтеграції – не тільки для партнерів Сполученого Королівства по ЄС, але й для десятки країн Центральної та Східної Європи, інкорпорованих у ЄС з 1 травня 2004 року, а також для реального визначення Україною свого місця в геополітичному світовому просторі та, зокрема, на європейському напрямку зовнішньої політики.

На нашу думку, у даному напрямку дослідження перспективними видаються наукові розвідки стосовно питання історичної обумовленості специфічної позиції Британських островів

щодо європейської інтеграції в контексті визначення ідентичності та розуміння національного суверенітету.

Література

1. **Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.** Європейський Союз: заснування і етапи становлення. – К., 2001.
2. **Шнирков О.І., Кузнецов О.В.** Європейський валютний союз. – К., 2001.
3. **Грицяк І.** Право та інституції Європейського Союзу. – К., 2004.
4. **Шемятенков В.Г.** Европейская интеграция. – М., 2003.
5. **Тоді Ф.** Нарис історії Європейського Союзу. Пер. з англ. – К., 2001.
6. **Мусис Н.** Усе про спільні політики Європейського Союзу. Пер. з англ. – К., 2005.
7. **Гоці С.** Урядування в Об'єднаній Європі. Пер. з італ. – К., 2003.
8. **Anderson P., Mann N.** Safety first: The making of new labour. – L., 1997.
9. **Seyd P.** Tony Blair and new labour // New labour triumph: Britain at the polls. – New York, 1997. – P. 49–73.
10. **Sopel J.** Tony Blair: the moderniser. – L., 1996.
11. **Handl V.** Blair, Schruder and the third way // The economics and politics of the third way. – Hamburg, 1999. – P. 80–96.
12. **Перегудов С.П.** Великобритания после выборов 1997 г.: обычная смена власти или прорыв в XXI век? // Мировая экономика и международные отношения. – 1998. – № 3. – С. 21–26.
13. **Перегудов С.П.** Тони Блэр // Вопросы истории. – 2000. – №1. – С. 64–82.
14. **Громыко А.А.** Политический реформизм в Великобритании (1970–1990-е годы). – М., 2001.
15. **Яковенко Н.Л.** Велика Британія в новій архітектурі європейської безпеки // Дослідження світової політики. Збірник наукових праць. – К., 2001. – Вип. 16. – С. 21–26.
16. **Толстов С., Яковенко Н.** Позиція Великої Британії щодо європейської і трансатлантичної інтеграції // Дослідження світової політики: Збірник праць вчених. – К., 1998. – Вип. 3. – С. 25–33.
17. **Яковенко Н.Л.** Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: заявка на європейське лідерство. – К., 2003.
18. **Britain 1998.** An Official Handbook. – L., 1998.
19. **Blair T.** The third way: New politics for a new century. – L., 1998.
20. Ibid.
21. Ibid.
22. **Перегудов С.П.** Тони Блэр... 23. **Labour party.** New labour: Because Britain deserves better. – L., 1997.
24. Ibid.
25. **Перегудов С.П.** Тони Блэр... 26. **Неприцький О.А.** Великобританія: шлях до сепаратизму регіонів чи побудова “Європейського дому”? // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Вип. II. – Вінниця, 2000. – С. 226–232.
27. **Перегудов С.П.** Великобритания после выборов 1997 г.: обычная смена власти или прорыв в XXI век?.. 28. **Taylor Ch.** EMU 2000? Prospects for Monetary Union. – L., 1998.
29. **Ананьева Е.В.** О современных путях реформизма, или О реформизме как современном пути. Опыт Великобритании: “Политика убеждений” М.Тэтчер и “перманентный ревизионизм” Т.Блэра // Полис. – 2001. – № 5. – С. 163–173.
30. **The Times.** – 1997. – April 26.
31. **Тэтчер М.** Искусство управления государством: Стратегии для меняющегося мира. Пер. с англ. – М., 2003.
32. Там же.
33. Там же.

34. **Европейская** социальная хартия. Справочник. – М., 2000. 35. **Договор** об учреждении Европейского сообщества, измененный Амстердамским договором [извлечение] // Конституции зарубежных государств. 3-е изд. – М., 2001. – С. 306–335. 36. Там же. 37. Там же. 38. **Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.** Вказ. праця. 39. **Договор** о Европейском Союзе, измененный Амстердамским договором [извлечение] // Конституции зарубежных государств... – С. 286–306. 40. **Гюнтер М.** Європейська зустріч у верхах в Амстердамі: компроміси щодо реформи Союзу // Німеччина. – 1997. – № 4. – С. 14–17. 41. **Blair T.** New Britain. My vision of a young country. – L., 1996. 42. **Толстов С., Яковенко Н.** Вказ. праця. 43. **Договор** о Европейском Союзе, измененный Амстердамским договором... 44. **Копійка В.В., Шинкаренко Т.І.** Вказ. праця. 45. **Договор** о Европейском Союзе, измененный Амстердамским договором... 46. **Блер Т.** Формуючи ключову роль Великої Британії в світі // Економічний часопис. – № 1. – 2000. – С. 4–7. 47. **The Financial Times.** – 1995. – April 16. 48. **Тэтчер М.** Указ. соч. 49. **Блер Т.** Вказ. праця. 50. **Неприцький О.А.** Європейський Союз та питання національної ідентичності й національного суверенітету Великої Британії (90–ті рр. XX ст.) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Вип. 4. Серія: Історія: Збірник наукових праць. – Вінниця, 2002. – С. 223–227.

The attitude of British Labour government under the leadership of Tony Blair as to the “European question“, the formation of the integration policy of the United Kingdom have been researched in this work. The items of economic, political and military integration have been analyzed through London’s reaction at the Maastricht process, adoption of the single currency, formation of the common European system of the security and defense and the expansion to the East.